

Adam Csukás: Právní řád Českobratrské církve evangelické v historických souvislostech

Jan Keřkovský – Mlýn, Jihlava, 2022, 343 s., ISBN 978-80-86498-73-7.

V knize Adama Csukáse se setkáváme s bouřlivým rozvojem předpisů naší druhé největší církve. Kniha je přehledně členěna do tří velkých částí, dále rozčleněných do kapitol.

Je pravdou, že tradiční zakotvenost českobratrských evangelíků v biblickém písmáctví má vliv na jejich specifickou jazykovou kulturu. Ta se projevuje také v terminologii, týkající se pojmenování církevních struktur.

Vysokého ocenění se na začátku knihy dostalo především profesorovi Jiřímu Rajmundu Treterovi, který na rozdíl od některých jiných publikujících a vyučujících kanonistů nepojímá církevní právo pouze jako záležitost katolické církve a již od počátku svého přímého působení na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v roce 1990 vyučuje také právo církví pocházejících z reformace.

Status quaestionis tématu autor přiblížil prostudováním třinácti magisterských prací z oboru církevního práva různých reformačních církví, které byly obhájeny za posledních třicet let na Právnické fakultě Univerzity Karlovy pod vedením učitelů církevního práva na této fakultě. Šest z těchto prací je věnováno přímo Českobratrské církvi evangelické (ČCE).

Sám úvod knihy prozrazuje od samého počátku autorův svěží styl, plný metafor, příměrů, nepostrádající ironii a nadsázku.

Historickou první část autor nezačíná rokem vydání tolerančního patentu Josefa II., byť je zde samozřejmě též zmíněn, nýbrž až revolučním rokem 1848, odkdy evangelické církve na našem území získávají skutečnou autonomii. Účast zejména uherských protestantů na revoluci způsobila nelibost tehdejší vládnoucí moci. Avšak projevem postupné oblevy politických poměrů se zanedlouho stal protestantský patent z roku 1861. Jím se řídili evangelíci obojího vyznání na našem území, helvetského a augsburského, kteří byli podrobeni společné vrchní církevní radě se sídlem ve Vídni.

Možností, jak z této situace vyvážnout, se mnohým jevila myšlenka česko-moravského reformovaného synodu a vlastní vrchní církevní rady se sídlem v Praze. Autor velmi poutavě líčí vnější politické i vnitřní církevní okolnosti událostí, včetně prací na návrhu tzv. časlavského církevního zřízení. Již zde se jako základní ústavní princip uspořádání církve jeví zřízení presbyterně-synodní, které se jako *Leitmotiv* vine celou knihou i nadále a zdůrazňuje význam základních jednotek církve, jakými jsou senioráty a farní sbory. Jako další pokus o osamostatnění českých evangelíků uvádí autor pokus reformovaných (tj. helvétských) evangelíků svolat roku 1903 manifestační sjezd na Královské Vinohrady. Na jedné straně se projevilo zdůraznění významu presbyterů, tj. zvláštním způsobem kvalifikovaných laiků, v církvi, na straně druhé se ukázala možnost sjednocení českých evangelíků obou vyznání do jedné jediné církve, nikoliv pouhé církevní unie. Toto vše se definitivně naplnilo právě vznikem ČCE.

Vznik Československé republiky čeští evangelíci přivítali a možností, které se jim otevřely, kreativně využili. Autor velmi detailně líčí dobovou atmosféru a sérii kroků, které vedly ke vzniku ČCE na generálním sněmu v prosinci 1918.¹

Bylo třeba právně upravit struktury nové církve. Cesta k církevnímu zřízení byla předmětem mnoha skupinových jednání (synodů, seniorátních konventů a staršovstev farních sborů), která autor živě popisuje, a která jsou příznačná pro československé evangelíky tak jako pro mnohé zahraniční reformované církve.

S ohledem na veškerá další autorova líčení okolností rozmanitých změn právních úprav lze charakterizovat ČCE jako církev diskutující, *Ecclesia discutens*. Ohledně prvního církevního zřízení z roku 1922 pak autor konstatuje, že se jedná o mírně přizpůsobenou verzi zřízení z roku 1892. Přes toto církevní zřízení vytvořené ve Vídni se v myšlení ČCE projevovala revolučnost v pojmání důsledně presbyterního pojetí církve, především v českých superintendencích a seniorátech církve helvétského vyznání a jejich snah po decentralizaci a nezávislosti na státu.

Velmi bouřlivé období let 1922–1954 líčí druhá část práce. Dochází pomalu i k uznání nové církve pro území Slovenska a Podkarpatské Rusi, zejména pro početné české členy, kteří odešli na území těchto nových zemí, aby pomáhali s výstavbou správy, školství, četnictva a armády a byli v nebezpečí, že upadnou do pastoračního vakua.

¹ Včetně legislativní přípravy zahájené již v létě 1917, počítající se zánikem Rakouska. Poznámka redakce.

ČCE se začíná angažovat v mravní obrodě národa, například rozšířením znalostí Bible. Autor ve své knize poukazuje nejen na právní stránku života církve, nýbrž také na její působení ve společnosti. Přibližuje témata, o nichž jednaly jednotlivé synody. Dramatické okolnosti let 1938/1939 přerušily svobodný rozvoj církve, která se v předcházejícím období pokoušela o nové, vylepšené zřízení.

Poněkud překvapivá jsou autorem uvedená svědectví o šikanách na území, které bylo po Mnichovu obsazeno Polskem, kde byly pro působení československých evangelických sborů horší poměry než v Německu, zejména kvůli nelibosti polských luteránů v této oblasti. Samozřejmě, že pozdější působení říšských úřadů zejména v odcizeném pohraničí bylo ve všech oblastech (nejen) církevního života nejen šikanózní, nýbrž přímo likvidační. Nacistické pronásledování, zejména uzavření českých vysokých škol a tím i evangelické teologické fakulty v Praze, mělo vliv na pokles počtu nových kazatelů, na což církev reagovala zvýšením významu školy pro diakony.

Po válce se otevřela otázka dalšího osudu Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, včetně návrhu, aby byla přičleněna k ČCE. Po vysídlení Němců se tato idea realizovala otevřením ČCE pro zbytky německých evangelíků. Poválečné okolnosti vedly církev k pokusům o změnu církevního zřízení, avšak nadměrná byrokratická zátěž byla tehdy zjevně kontraproduktivní, viz zmínku o „203 pečlivě číslovaných připomínek, které ochromily subkomisi“. Válečné zkušenosti církev přiměly k posunu v sebereflexi, kdy se již církev nechce označovat za „lidovou“, ani za „národní“.

Krátce po únoru 1948 dochází k některým změnám církevního zřízení, částečně vynucených okolnostmi státního převratu a zavedení ateistické diktatury. Novinkou v církvi byla ordinace žen, která se tehdy neděla v ovzduší dnešní genderově-feministické ideologie, čímž se prokazuje autentičnost tehdejšího rozhodnutí v rámci evangelické ekleziologie. V roce 1954 bylo schváleno nové zřízení ČCE, překvapivě nosné.

Jestliže katoličtí představitelé projeví hrdinství v době nejostřejší perzekuce na začátku 50. let, čas vzdoru československých evangelíků proti komunistickému režimu nastal s jistým zpožděním. Avšak již od počátku 60. let dělá komunistickému establishmentu starost významné působení skupiny farářů i laiků, nazvané Nová orientace, daleko přesahující počet původních třinácti členů. O 15 let později se pod vlivem trvajících ideálů Nové orientace přihlašuje relativně dosti

početná skupina evangelíků k Chartě 77, z nichž se dokonce někteří stali jejími mluvčími.

Naděje a zklamání roku 1968 měly vliv na pohnutou atmosféru šestnáctého synodu ČCE v roce 1969, kterou autor výstižně přibližuje.

Zvláště období po roce 1977 bylo pro evangelíky velmi plodné. Přineslo mj. vydání nového a zkvalitněného evangelického zpěvníku, ekumenického překladu Bible, evangelické liturgické agendy. Prohloubila se tradiční účast ČCE na světovém ekumenickém hnutí.

Dvacátý šestý synod zahájil svá jednání 15. listopadu 1989, takže spadá do období velkých nadějí. Specifickým tématem je účast synodního seniora v nové vládě jako projev „politické diakonie“, i když toto angažmá bylo nakonec církví odmítnuto.

Porevoluční novinkou bylo schizma uvnitř evangelického sboru v Praze-Holešovicích (Na Maninách), v němž část členů byla stržena novou charismaticko-letniční spiritualitou.

Obdobnou spiritualitou se vyznačoval také mohutný proud, který převážil v Jednotě bratrské, a způsobil dokonce několikanásobné zvýšení počtu jejích členů a sborů. Vytláčil z této církve zastánce tradičního duchovního směřování pietistického, kterým pak ČCE poskytla útočiště v podobě čtrnáctého, Ochranovského seniorátu. V oblasti ekumenismu autor nevynechává sjednání dohody s Českou biskupskou konferencí o vzájemném uznávání křtu uděleného v katolické a v Českobratrské církvi evangelické.

Rok 1995 je rokem vyhlášení nového církevního zřízení, jehož genezi autor dopodrobna rozebírá. Velmi zajímavé byly dlouhotrvající diskuse o zřízení církevního soudu a o jeho charakteru, namísto dosavadních trestních orgánů velmi podobného charakteru, jimiž jsou celocírkevní rada nebo seniorátní rady pastýřské služby. Církev také chtěla upřesnit postavení farářů, jáhnů, kaplanů nebo výpomocných kazatelů a kaplanů působících ve veřejných institucích. Na pozadí rozmanitých církevních jednání dochází rovněž k vývoji vztahu státu a církve a tomu odpovídajících konfesněprávních úprav, včetně zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, jehož možností ČCE využila.

Podrobné rozборы legislativních prací, často komplikovaných jednání jednotlivých církevních orgánů, a rovněž detailní právní i teologická argumentace představují cennou devizu knihy. Bylo nepochybně velmi náročné sloučit do syntetického

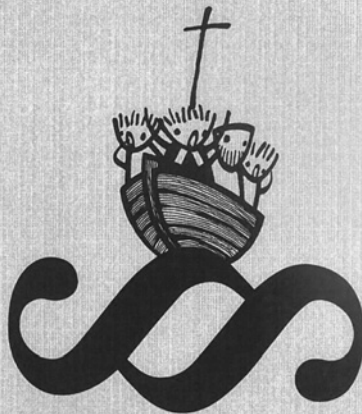
líčené látku často tak fragmentární, rozmanitost názorů diskutujících apod. Jistě bude číst knihu jinak *insider*, člen ČCE, zejména pak pamětník některých líčených událostí, jinak ji bude číst zájemce o protestantskou reformaci, jinak opět zájemce o obor církevního práva jako takového. Každý zde však může najít to, co si potřeboval ověřit, nebo co se chtěl o ČCE dozvědět.

Kniha je publikací autorovy doktorské disertační práce z církevního práva úspěšně obhájené na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. V práci se odráží jak autorovo úspěšné působení v oboru církevního práva během jeho magisterského i doktorského studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, tak jeho činnost ve Společnosti pro církevní právo, jejímž byl dlouholetým tajemníkem, a práce výkonného redaktora Revue církevního práva po mnoho let. V neposlední řadě je výsledkem jeho úspěšného působení v úřadu právníka Synodní rady Českobratrské církve evangelické, který tak skvěle spojuje s využitím přístupu do archivu této církve, obsahujícího dokumenty za více než sto padesát let. Recenzovaná kniha je sama o sobě svědectvím archivní badatelské schopnosti autora. Mnoho jeho závěrů v této oblasti má objevný charakter.

Stanislav Příbyl

Adam Csukás

Právní řád
Českobratrské církve evangelické
v historických souvislostech

MLYN

Titulní strana knihy *Právní řád Českobratrské církve evangelické v historických souvislostech* vydané v březnu 2022.

Title page of the book *Legal Order of Evangelical Church of Czech Brethren in Historical Contexts* published in March 2022.